

Problem: Algebraic Expression Transformation

Bài Tập: Biến Đổi Biểu Thức Đại Số

1 Rational Expression Transformation – Biến Đổi Biểu Thức Hữu Tỷ

Definition 1 (Rational expression). A rational expression is the ratio of 2 polynomials. If f is a rational expression then f can be written in the form $\frac{p}{q}$ where p, q are polynomials.

Like polynomials or any other type of expression, the basic arithmetic operations, namely addition $+$, subtraction $-$, multiplication $\cdot$, & division $:$ or $/$, can be performed on rational expressions. A nice property of rational expressions is that when any of these operations are performed on 2 rational expressions, the result is always another rational expression. Contrary to polynomials, it is generally easy to multiply or divide but difficult to add or subtract 2 rational expressions.

Notation 1 (Rational vs. irrational). Denote by $\mathbb{Q}_{\text{fn}} := \left\{ \frac{a}{2^m \cdot 5^n} \mid a \in \mathbb{Z}, m, n \in \mathbb{N} \right\}$, $\mathbb{Q}_{\text{ifn}} := \mathbb{Q} \setminus \mathbb{Q}_{\text{fn}}$, & $\mathbb{R} \setminus \mathbb{Q}$ the set of all finite rationals, the set of all periodic infinite rationals, & the set of irrationals, respectively.

Ký hiệu 1. Ký hiệu $\mathbb{Q}_{\text{fn}} := \left\{ \frac{a}{2^m \cdot 5^n} \mid a \in \mathbb{Z}, m, n \in \mathbb{N} \right\}$, $\mathbb{Q}_{\text{ifn}} := \mathbb{Q} \setminus \mathbb{Q}_{\text{fn}}$, & $\mathbb{R} \setminus \mathbb{Q}$ lần lượt là các tập hợp tất cả các số hữu tỷ hữu hạn, các số hữu tỷ vô hạn tuần hoàn, & các số vô tỷ.

1.1 Problem

1 ([LAT23], Ví dụ 1, p. 5, chuyên Toán Quảng Ngãi 2018–2019). Cho biểu thức $A = \frac{5x+1}{x^3-1} - \frac{1-2x}{x^2+x+1} - \frac{2}{1-x}$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Rút gọn A . (c) Biện luận theo tham số $m \in \mathbb{R}$ để giải phương trình $A = m$. (d) Tìm $x \in \mathbb{R}$ rồi $x \in \mathbb{Z}$ để lượt A lần lượt thuộc các tập hợp: $\mathbb{N}, \mathbb{Z}, \mathbb{Q}, \mathbb{Q}_{\text{fn}}, \mathbb{Q}_{\text{ifn}}, \mathbb{R} \setminus \mathbb{Q}$.

2 ([LAT23], Ví dụ 2, p. 5). Cho biểu thức $A = \frac{2x^3 - 7x^2 - 12x + 45}{3x^3 - 19x^2 + 33x - 9}$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Rút gọn A . (c) Biện luận theo tham số $m \in \mathbb{R}$ để giải phương trình $A = m$. (d) Tìm $x \in \mathbb{R}$ rồi $x \in \mathbb{Z}$ để lượt A lần lượt thuộc các tập hợp: $\mathbb{N}, \mathbb{Z}, \mathbb{Q}, \mathbb{Q}_{\text{fn}}, \mathbb{Q}_{\text{ifn}}, \mathbb{R} \setminus \mathbb{Q}$.

1.2 Generalization – Tổng Quát Hóa

3 (Rút gọn phân thức bậc 1/bậc 1). Cho biểu thức $A = \frac{ax+b}{cx+d}$ là phân thức với tử thức & mẫu thức đều là đa thức bậc nhất ẩn x , trong đó $a, b, c, d \in \mathbb{R}$, $ac \neq 0$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

4 (Rút gọn phân thức bậc 1/bậc 2 dạng rút gọn). Cho biểu thức $A = \frac{x+a}{x^2+bx+c}$ là phân thức với tử thức là đa thức bậc nhất ẩn x còn mẫu thức là đa thức bậc 2 ẩn x , trong đó $a, b, c \in \mathbb{R}$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

5 (Rút gọn phân thức bậc 1/bậc 2). Cho biểu thức $A = \frac{ax+b}{cx^2+dx+e}$ là phân thức với tử thức là đa thức bậc nhất ẩn x còn mẫu thức là đa thức bậc 2 ẩn x , trong đó $a, b, c, d, e \in \mathbb{R}$, $ac \neq 0$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d, e để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

6 (Rút gọn phân thức bậc 1/bậc 3 dạng rút gọn). Cho biểu thức $A = \frac{x+a}{x^3+bx^2+cx+d}$ là phân thức với tử thức là đa thức bậc nhất ẩn x còn mẫu thức là đa thức bậc 3 ẩn x , trong đó $a, b, c, d \in \mathbb{R}$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

7 (Rút gọn phân thức bậc 1/bậc 3). Cho biểu thức $A = \frac{ax+b}{cx^3+dx^2+ex+f}$ là phân thức với tử thức là đa thức bậc nhất ẩn x còn mẫu thức là đa thức bậc 3 ẩn x , trong đó $a, b, c, d, e, f \in \mathbb{R}$, $ac \neq 0$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d, e, f để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

8 (Rút gọn phân thức bậc 2/bậc 1 dạng rút gọn). Cho biểu thức $A = \frac{x^2+ax+b}{x+c}$ là phân thức với tử thức là đa thức bậc 2 ẩn x còn mẫu thức là đa thức bậc nhất ẩn x , trong đó $a, b, c \in \mathbb{R}$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

9 (Rút gọn phân thức bậc 2/bậc 1). Cho biểu thức $A = \frac{ax^2 + bx + c}{dx + e}$ là phân thức với tử thức là đa thức bậc 2 ẩn x còn mẫu thức là đa thức bậc nhất ẩn x , trong đó $a, b, c, d, e \in \mathbb{R}$, $ad \neq 0$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d, e để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

10 (Rút gọn phân thức bậc 2/bậc 2 dạng rút gọn). Cho biểu thức $A = \frac{x^2 + ax + b}{x^2 + cx + d}$ là phân thức với tử thức & mẫu thức đều là đa thức bậc 2 ẩn x , trong đó $a, b, c, d \in \mathbb{R}$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

11 (Rút gọn phân thức bậc 2/bậc 2). Cho biểu thức $A = \frac{ax^2 + bx + c}{dx^2 + ex + f}$ là phân thức với tử thức & mẫu thức đều là đa thức bậc 2 ẩn x , trong đó $a, b, c, d, e, f \in \mathbb{R}$, $ad \neq 0$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d, e, f để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

12 (Rút gọn phân thức bậc 3/bậc 1 dạng rút gọn). Cho biểu thức $A = \frac{x^3 + ax^2 + bx + c}{x + d}$ là phân thức với tử thức là đa thức bậc 3 ẩn x còn mẫu thức là đa thức bậc nhất ẩn x , trong đó $a, b, c, d \in \mathbb{R}$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

13 (Rút gọn phân thức bậc 3/bậc 1). Cho biểu thức $A = \frac{ax^3 + bx^2 + cx + d}{ex + f}$ là phân thức với tử thức là đa thức bậc 3 ẩn x còn mẫu thức là đa thức bậc nhất ẩn x , trong đó $a, b, c, d, e, f \in \mathbb{R}$, $ae \neq 0$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d, e, f để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

14 (Rút gọn phân thức bậc 3/bậc 2 dạng rút gọn). Cho biểu thức $A = \frac{x^3 + ax^2 + bx + c}{x^2 + dx + e}$ là phân thức với tử thức là đa thức bậc 3 ẩn x còn mẫu thức là đa thức bậc 2 ẩn x , trong đó $a, b, c, d, e \in \mathbb{R}$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d, e để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

15 (Rút gọn phân thức bậc 3/bậc 2). Cho biểu thức $A = \frac{ax^3 + bx^2 + cx + d}{ex^2 + fx + g}$ là phân thức với tử thức là đa thức bậc 3 ẩn x còn mẫu thức là đa thức bậc 2 ẩn x , trong đó $a, b, c, d, e, f, g \in \mathbb{R}$, $ae \neq 0$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d, e, f, g để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

16 (Rút gọn phân thức bậc 3/bậc 3 dạng rút gọn). Cho biểu thức $A = \frac{x^3 + ax^2 + bx + c}{x^3 + dx^2 + ex + f}$ là phân thức với tử thức & mẫu thức đều là đa thức bậc 3 ẩn x , trong đó $a, b, c, d, e, f \in \mathbb{R}$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d, e, f để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

17 (Rút gọn phân thức bậc 3/bậc 3). Cho biểu thức $A = \frac{ax^3 + bx^2 + cx + d}{ex^3 + fx^2 + gx + h}$ là phân thức với tử thức & mẫu thức đều là đa thức bậc 3 ẩn x , trong đó $a, b, c, d, e, f, g, h \in \mathbb{R}$, $ae \neq 0$. (a) Tìm ĐKXD của A . (b) Tìm điều kiện của a, b, c, d, e, f, g, h để A có thể rút gọn. (c) Tìm biểu thức rút gọn của A .

Also: Phương trình trùng phương, phương trình quy về phương trình bậc 2, 3.

18. Cho các hàm phân thức $A(x) = \frac{P(x)}{Q(x)}$ với $P(x), Q(x)$ thuộc tập hợp đa thức có bậc từ 1 đến 3 & các đa thức có thể quy về dạng đa thức bậc 2 hoặc bậc 3, e.g., hàm số bậc 4 trùng phương $ax^4 + bx^2 + c = a(x^2)^2 + b(x^2) + c$. Viết chương trình Pascal, Python, C/C++ để: (a) Tìm ĐKXD của A , tập xác định (TXĐ) D_A của A . (b) Kiểm tra thông qua giá trị của các hệ số của tử thức & mẫu thức để biết A có thể rút gọn được hay không nhờ các bài toán trên. (c) Nếu A có thể rút gọn, xuất ra biểu thức rút gọn của A .

- Input. Line 1: Số test $t \in \mathbb{N}^*$. Line chẵn: $P(x)$. Line lẻ: $Q(x)$.
- Output. Xuất ra ĐKXD, TXĐ D_A của A . Thông báo A có thể rút gọn được hay không, e.g., A can be simplified or A cannot be simplified. Nếu được, xuất ra biểu thức rút gọn của A .
- Sample.

simplify_rational_expression.inp	simplify_rational_expression.out
1	x != 3, x != 1/3, D_A = R \setminus \{1, 1/3\}
2x ³ - 7x ² - 12x + 45	A can be simplified
3x ³ - 19x ² + 33x - 9	(2x + 5)/(3x - 1)

Tài liệu

[LAT23] Nguyễn Tiến Lâm, Trương Quang An, and Trịnh Khắc Tuấn. *Tuyển Chọn Các Chuyên Đề Bồi Dưỡng Học Sinh Giỏi Toán 9 Đại Số*. Nhà Xuất Bản Đại Học Quốc Gia Hà Nội, 2023, p. 323.